

تدوین سناریوهای مطلوب بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان*

کاظم تقی نژاد^۱

سعید یزدانی^{۲*}

Saeedyzdani110@yahoo.com

علیرضا شیخ الاسلامی^۳

عباس ملک حسینی^۴

تاریخ پذیرش: ۹۸/۶/۲۷

تاریخ دریافت: ۹۸/۴/۱۸

چکیده

زمینه و هدف: دانش شهرسازی برای مواجهه با مسائل و معضلات بافت تاریخی شهرها ناگزیر است روشی خلاقانه و بدیع را برای بازآفرینی آن جایگزین نماید. از این رو، رویکرد «آینده پژوهی» به عنوان الگویی جدید در جهت نگاه بلندمدت به مسایل پیش روی شهرها، با هدف پاسخگویی به مسأله های غیرقابل پیش بینی، آینده های ممکن و مطلوب در دهه های اخیر ظهور کرده است. در این راستا پژوهش حاضر به تدوین سناریوهای مطلوب بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان می پردازد.

روش بررسی: در این پژوهش ابتدا با تکنیک پوشش محیطی و دلفی، ۴۰ عامل اولیه در چهار حوزه مختلف اجتماعی-فرهنگی، مدیریت و برنامه ریزی، عوامل کالبدی و عوامل اقتصادی، استخراج شده و سپس با استفاده از روش دلفی مدیران، ماتریس اثرات متقاطع مولفه ها تشکیل گردیده است. در مرحله بعدی با استفاده از تحلیل ساختاری در نرم افزار MICMAC نسبت به تحلیل ماتریس اقدام شده است. **یافته ها:** بر اساس نتایج Scenario wizard، سناریوهای شماره (۲، ۳، ۴، ۶، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵ و ۱۶) به عنوان سناریوهای ایستا یا باورکردنی به دست آمده اند. این دسته از سناریوها وضعیتی ایستا دارند و ادامه روند فعلی را برای آینده بافت تاریخی شهر گرگان متصور هستند. این امر بیانگر روندی ضعیف و نامناسب برای بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان است.

بحث و نتیجه گیری: بنابراین، در آینده کوتاه مدت (۱۴۰۴)، سناریوی کاهش تدریجی کیفیت بافت تاریخی شهر گرگان با بهبود کوتاه مدت عوامل مدیریتی و افت عوامل اقتصادی محتمل ترین سناریو می باشد. اما در آینده بلندمدت، بهبود مقطعی عوامل مدیریتی و

* این مقاله برگرفته از پایان نامه دکتری با عنوان "ارائه الگوی بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهرها (بررسی موردی: بافت تاریخی شهر گرگان)" به راهنمایی دکتر سعید یزدانی و دکتر علی رضا شیخ الاسلامی و مشاوره دکتر عباس ملک حسینی در دانشگاه آزاد واحد بروجرد می باشد.

۱- دانشجوی دکتری، گروه شهرسازی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران.

۲- استادیار، گروه شهرسازی، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران. * (مسوول مکاتبات)

۳- استادیار، گروه شهرسازی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران.

۴- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد واحد ملایر.

ناکارآمدی سیاست‌گذاری‌ها ممکن است فرصت لازم را برای ارتقای عوامل اقتصادی فراهم نیاورد و بردار این سناریو به سمت سناریوی فاجعه حرکت کند.

واژه‌های کلیدی: آینده‌نگاری، بازآفرینی خلاق، سناریو نگاری، بافت تاریخی گرگان.

Developing optimal scenarios of creative regeneration of gorgan city

Kazem Taginejad¹

Saeed Yazdani^{2*}

Ayati_bi@modares.ac.ir

Ali Reza Sheikholeslami³

Abbas Malek Hosseini⁴

Admission Date: September 18, 2019

Date Received: July 9, 2019

Abstract

Background and Objective: in order to address the problems and problems of city monuments, the urban knowledge is obliged to replace it in a creative and creative way to recreate it. Therefore, future futures studies have emerged as a new paradigm for long - term view on issues facing cities, with the aim of responding to unpredictable problems, futures futures and desirable futures in recent decades. In this regard, the present study attempts to formulate the optimal scenarios of creative regeneration of the city of gorgan city.

Material and Methodology: in this study, first with the environment scan and Delphi method, 40 primary factors are extracted in four different social - cultural fields, management and planning, physical factors and economic factors, and then by using the Delphi method. In the next step, using structural analysis in MICMAC software has been attempted to analyze the matrix.

Findings: Based on the results of the Wizard Scenario, Scenario Nos. (2, 3, 4, 6, 11, 12, 14, 15 and 16) are obtained as static or unbelievable scenarios. The historical context of Gorgan is imaginable.

Discussion and Conclusion: Thus, in the short term (1404), the scenario of gradual decline in the quality of historical texture in Gorgan, with the short-term improvement of management factors and the decline of economic factors, is the most likely scenario, but in the long-term future, the cross-sectional improvement of management factors and policy inefficiencies may provide the opportunity to enhance economic factors. Do not allow this scenario to move to a disaster scenario.

Keywords: Future Studies, Creative Recreation, Scenario, Historical Context of Gorgan.

1- PhD student, Department of Urban, Borujerd Branch, Islamic Azad University, Borujerd, Iran

2-Assistant Professor, Department of Urban, Malayer Branch, Islamic Azad University, Malayer, Iran.

*(Corresponding Author)

3- Assistant Professor, Department of Urban, Borujerd Branch, Islamic Azad University, Borujerd, Iran.

4- Associate Professor of Geography and Urban Planning, Malayer Branch, Islamic Azad University, Malayer, Iran.

مقدمه

شهر را می توان پیچیده ترین محصول بشر دانست که در طول تاریخ فرایند تکاملی خود را پیموده است. در سال ۲۰۰۷ میزان ۵۰ درصد جمعیت جهان نسبت به مناطق روستایی، در شهرها ساکن بودند. بر اساس پیش بینی صندوق جمعیت سازمان ملل متحد تا سال ۲۰۳۰ تقریباً ۶۰ درصد از جمعیت جهان در محیط شهری زندگی خواهند کرد (۱). توسعه شهرنشینی اثرات قابل ملاحظه ای بر بافت تاریخی شهرها برجای گذاشته است، طوری که ساکنان بافت های تاریخی که شرایط خروج از بافت برای آنان مهیا بوده به اجبار اقدام به ترک این بافت ها نموده اند و اغلب افراد مهاجر در آن سکنی گزیده اند. این تغییرات جمعیتی باعث تغییراتی کالبدی در بافت های تاریخی شده و نوعی تخریب و فرسودگی در آن حادث شده است. لذا علی رغم بافت های کهن شهری برخوردار از خصوصیات ماندگار تاریخی، فرهنگی و مذهبی هستند، فقدان سرزندگی متروکه رها شده و از نوعی بی هویتی رنج می برند. از این رو توجه به بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهرها که نتیجه برآمده از فرسودگی کالبدی و ناهمگونی محتوای کارکردی فضا در این بخش از شهرها (اقتصادی، کاربرد فضا، موقعیت مکانی، شبکه ارتباطی) و توان محدود مدیریت شهری در برخورد با بحران و در کنار آن توجه به فرصتهای اقتصادی (مزیت مکانی، ارتباطی، تجاری) در بافت های قدیمی که عمدتاً در مرکز شهرها واقع شده، در پاسخ به نیازهای جدید شهر، ضرورتی انکارناپذیر است (۲).

مجموعه ای که به عنوان بافت تاریخی شهر گرگان موجود و شناخته شده است، محصول شکل گیری پیوسته و مداوم در دوره اسلامی و در طی قرن ها می باشد که به صورت ارگانیک و درون زا رشد می کرده است (۳). اما آنچه که امروزه ما در این بافت شاهد هستیم تمرکز شرایط فرسودگی کالبدی و ضعف حیات اقتصادی-اجتماعی در آن می باشد که نشانگر مداخله حداکثری، بدون توجه به حفظ هویت و ارزش های محله ای موجود است (۴). این تحقیق در پی آن است تا نسبت به تدوین سناریوهای مطلوب بافت تاریخی شهر گرگان به منظور

بازآفرینی خلاق این بافت تاریخی و رفع مشکلات آن اقدام نماید.

بازآفرینی

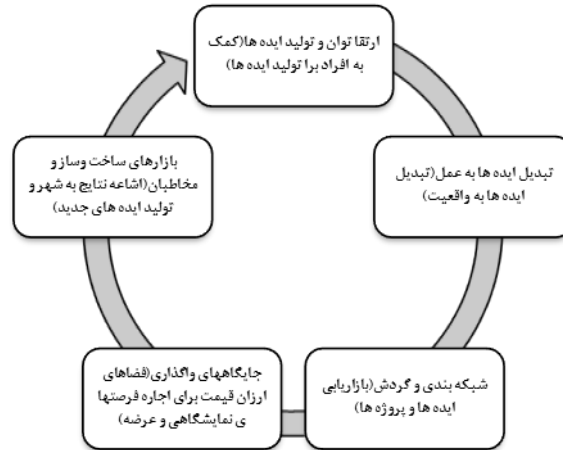
بازآفرینی شهری نگرش و اقداماتی جامع و یکپارچه برای حل مشکلات شهری منطقه هدف عملیات است که در نهایت به یک پیشرفت پایدار اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و محیطی خواهد انجامید. گرایش های توسعه درون زا در قرون اخیر رویکردهای متفاوتی را در مرمت بافت های فرسوده به همراه داشته است. از دهه ۱۹۵۰ در سال های پس از جنگ جهانی دوم که هدف توسعه، افزایش ظرفیت سکونت بوده، دهه ۶۰ که ملاحظات اجتماعی مطرح می شود، دهه ۷۰ که رویکردهای توانمندسازی مورد اقبال واقع می شود، دهه ۸۰ که پویایی اقتصادی بافت هدف است، دهه ۹۰ که توسعه پایدار بر تمامی اقدامات سایه می افکند تا به امروز که رویکردهای یکپارچه یا جامع نگر در توسعه بافت، ملاحظه تمامی رویکردهای فوق را همزمان ضروری میدانند و در آخرین نظریه ها از توسعه بافت با تلفیق زمینه های اقتصادی و اجتماعی، فرهنگی در بازآفرینی شهری و کارایی گردشگری در دستیابی به آن صحبت شده است. به عبارت دیگر، بازآفرینی شهری، دیدگاهی جامع و یکپارچه است که به تحلیل مشکلات بافت شهری می انجامد و از طریق پیشرفت وضعیت اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و محیط زیستی سبب احیای هم جانبه بافت می شود (۵).

"نوروک" نیز با تأکید بر ویژگی های مکان معتقد است که "بازآفرینی شهری در جوهره و ذات خود برآن است تا با شرکت دادن ساکنان و دیگر ذی نفعان و ذی نفوذان با در بر گرفتن اهداف و فعالیتها و با کار مشترک بین تمامی دست اندرکاران، طبیعت مکان را تغییر دهد (۶). فرآیند توسعه شهری و روند تغییرات بافت به ویژه در مناطق تاریخی و مرکزی شهرها، دستخوش ایده های متنوعی در قرن اخیر است که بر مبنای شرایط مکان و زمان و سیاست های توسعه، شکل گرفته و در سیر تغییراتش، با ایده های متفاوتی از بازسازی شهری تا بازآفرینی شهری مواجه شده است.

خلاقیت و شهر خلاق

مفهوم خلاقیت اساساً ریشه در ویژگی‌های انسانی دارد که جنبه‌های روان‌شناسانه و عصب‌شناسانه آن کاملاً در علوم مرتبط با آن به ویژه روان‌شناسی تعریف و تشریح شده است و در آنجا خلاقیت نوعی تفکر با صفت واگرایی است که در

موقعیت‌های تازه و مبهم بروز می‌کند و پاسخ‌های غیر معمول را به وجود می‌آورد. نظریه خلاقیت قایل به نقش گسترده‌تر فرهنگ می‌باشد. فرهنگی که تبعیض قائل نمی‌شود، مردم را محدود نمی‌سازد و به شکل‌های گوناگون به خانواده و هویت انسانی اعتبار می‌بخشد.

شکل ۱- چرخه خلاقیت (شهر خلاق) (7)

Figure 1. Creativity Cycle (Creative City)

-آینده نگاری

همگان به خوبی می‌دانند که هوشمندانه‌ترین رویکرد انسان‌ها و جوامع، آماده شدن برای رویارویی با رخداد‌های پیش‌بینی‌ناپذیر و رفتن به آینده است (8). و آینده پژوهی در طول زمان توسعه یافت و به طور پیوسته در حال دگرگونی بود (9). و در کشورهایی پایه ریزی شد که درگیر جنگ جهانی اول بودند (10)، نخستین تلاش آینده پژوهانه به شیوه مدرن در آمریکا به سال ۱۹۴۸ در اندیشگاه رند آغاز شد (11). از دهه ۷۰ میلادی، اروپایی‌ها به مقوله آینده پژوهی توجه جدی نشان دادند و واژه آینده نگاری^۵ را برای این حوزه به کار گرفتند (12). اولین مطالعات آینده نگاری در زمینه علم، تکنولوژی و نوآوری در سطح ملی به سال ۱۹۷۰ ارجاع داده می‌شود (13). بن‌مارتین^۴ و جان آیروین^۷ یکی از پرطرفدارترین تعاریف آینده نگاری را در سال ۱۹۸۳ پیشنهاد کرده‌اند: «آینده نگاری، فرآیندی است

اولین جایی که مفهوم شهر خلاق به طور مشخص در قالب یک سند نظریه‌ای ارائه شد در کار بیانچینی و لندری (۱۹۹۵) بود. تا آن زمان به خلاقیت در معنایی گسترده و عام توجه می‌شد. اما پس از این، خلاقیت در چارچوب این سوال تعریف می‌گردد که چطور نوآوری می‌تواند به شهرها در حل مشکلاتشان کمک کند. ریچارد فلوریدا نظریه شهر خلاق را بر اساس سه متغیر (موسوم به سه T) پایه گذاری کرده است:

۱- فناوری؛ فراهم ساختن فرصت‌هایی برای کسب دانش بیشتر نقش مهمی در رشد اقتصادی دارد.

۲- استعداد؛ افرادی که واقعا "اندیشه‌های ابداع‌گرایانه و نوآورانه دارند.

۳- تساهل و تسامح؛ دربرگیرنده فرهنگی باز و متنوع بر مبنای قومیت - نژاد و جهت‌گیری جنسی است.

با بهره‌گیری از مفهوم شهر خلاق، عناصر کلیدی شهر خلاق را به شرح ذیل می‌توان برشمرد:

4- Rand
5- Foresight
6- Ben Martin
7- John Irvine

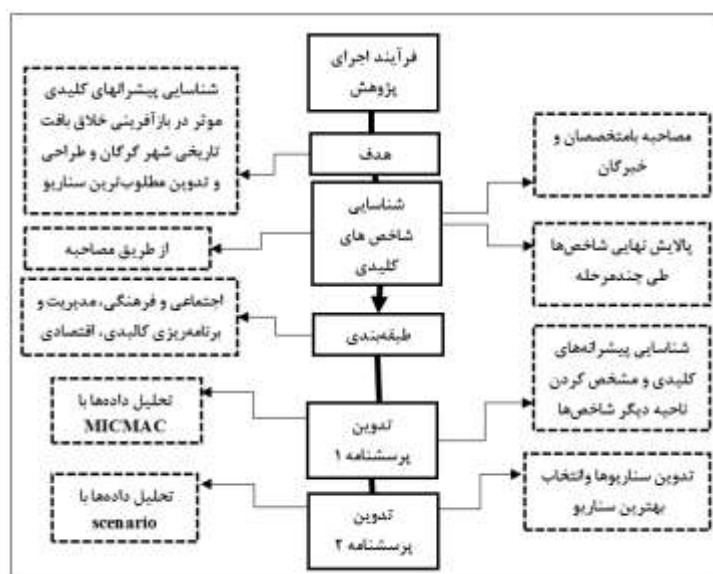
1- Technology
2- Talent
3- Tolerance

و شاخص‌ها استفاده شده است. در این راستا در مرحله اول برای جمع آوری متغیرها از مقالات آنلاین و مرور نوشتارهای منتشر شده در زمینه عوامل مؤثر بر بازآفرینی خلاق بافت تاریخی استفاده گردید؛ عوامل توسط ۴۰ کارشناس متخصص و خبره، با استفاده از تکنیک تأثیرات متقابل امتیازدهی و در محیط نرم افزار MicMac مورد تحلیل قرار گرفت و پیشران-های کلیدی با توجه به امتیاز تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم انتخاب شد.

پیچیده به سوی کوششی روش مند، به منظور توجه درونی به آینده بلند مدت علم، فناوری، اقتصاد و جامعه، با هدف شناسایی سطوح تحقیق راهبردی احتمالی فناوری های عام نو ظهور، به سمت بزرگترین منافع اقتصادی و اجتماعی» (14).

روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی است و با توجه به مولفه-های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر آن روش توصیفی-تحلیلی است. از تکنیک پویا محیطی و دلفی برای شناسایی متغیرها

شکل ۲- فرآیند اجرای پژوهش ۱۳۹۸

Figure 2. The process of conducting research

کرونباخ مجموع عوامل نیز $0/۸۲۶$ محاسبه گردید. ضرایب به دست آمده نتایج قابل قبولی را نشان می‌دهند.

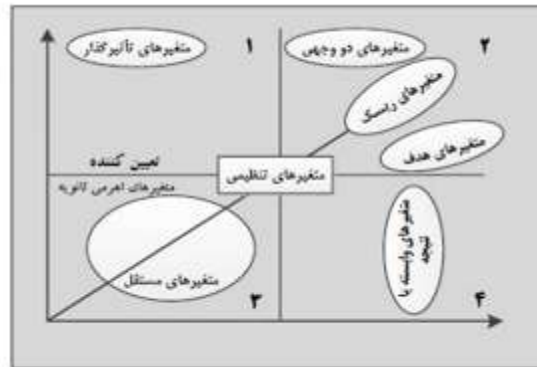
ماتریس تحلیل اثرات متقاطع (تحلیل ساختاری)

این روش توسط تئودور گوردن و الفاهلمر در سال ۱۹۶۶ ایجاد شد. این روش نتیجه پاسخ به این سؤال ساده بود: آیا پیش‌بینی می‌تواند بر پایه درک چگونگی اثرات حوادث آینده باشد؟ مراحل اجرای این روش عبارتند از: مرحله کشف اولیه، مرحله احتمال سازی، مرحله یکپارچه‌سازی و مرحله اجرا. نرم‌افزار MICMAC جهت محاسبات این ماتریس طراحی شده است. روش این نرم‌افزار بدین گونه است که ابتدا متغیرها و مؤلفه‌های مهم در حوزه موردنظر را شناسایی کرده و سپس آن‌ها را در ماتریسی اثرات متقاطع وارد نموده و میزان ارتباط میان این

جامعه آماری این پژوهش ۴۰ تن از کارشناسان خبره در حوزه مورد مطالعه شامل کارشناسان سازمان‌های: شهرداری گرگان، اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، اداره کل راه و شهرسازی و برخی از دانشجویان و اساتید دانشگاهی متخصص در حوزه مورد مطالعه می‌باشد. روایی پرسشنامه مورد استفاده توسط کارشناسان مورد نظر تأیید و همچنین برای آزمون پایایی پرسشنامه پژوهش نیز از آلفای کرونباخ بهره گرفته شده است. به این صورت که این آزمون ابتدا برای ۴ حوزه مختلف مورد بررسی جداگانه و سپس به صورت کلی محاسبه گردید؛ ضریب آلفای کرونباخ برای هر کدام از متغیرهای بخش اجتماعی-فرهنگی، مدیریت و برنامه‌ریزی، عوامل کلیدی و عوامل اقتصادی به ترتیب شامل $0/۸۸۹$ ، $0/۸۳۱$ و $0/۷۹۵$ و $0/۷۸۹$ به دست آمد. در نهایت ضریب آلفای

یک ماتریس $n \times n$ به دست آمده که در آن تأثیرات متغیرها بر یکدیگر مشخص شده است. این ماتریس را می توان با نمودار متناظر آن نمایش داد که در آن نمودار جهت تأثیرگذاری هر گروه به دیگر توسط پیکانها و میزان تأثیرگذاری به صورت عددی در بالای پیکان نمایش داده می شود. نهایتاً بر اساس تأثیرگذاری و تأثیرپذیری این متغیرها این نرم افزار قادر است به رتبه بندی و استخراج عوامل کلیدی اقدام کند.

متغیرها باهم توسط خبرگان تشخیص داده می شود. متغیرهای موجود در سطرها بر روی متغیرهای موجود در ستونها تأثیر می گذارند. بدین ترتیب متغیرهای سطرها، تأثیرگذار و متغیر-های ستونها، تأثیرپذیر می باشند. میزان ارتباط با اعداد صفر تا سه سنجیده می شود. عدد صفر به منزله بدون تأثیر، عدد یک به منزله تأثیر کم، عدد دو تأثیر متوسط و عدد سه تأثیر زیاد می باشد. بنابراین اگر تعداد متغیرهای شناسایی شده n باشد،

شکل ۳- تأثیرگذاری-تأثیرپذیری متغیرها در تحلیل اثرات متقاطع

Figure 3. Effect-influencing of variables in the analysis of cross-effects)

بحث و نتایج

گرفته، در نهایت تعداد ۴۰ عامل (در حوزه های عوامل اجتماعی-فرهنگی، مدیریت و برنامه ریزی، عوامل کالبدی و عوامل اقتصادی) به شرح جدول ۱ استخراج شدند:

در این پژوهش، برای شناسایی عوامل اولیه موثر بر بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان از تکنیک پویا محیطی و روش دلفی استفاده شده است. بر اساس بررسی های صورت

جدول ۱- عوامل اولیه موثر بر روند آینده بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان

Table 1. Early factors affecting the future of creative reconstruction of the historical context of Gorgan city

عوامل	گروه	متغیرهای (بازآفرینی خلاق)
جشنواره ها و نمایشگاهها - آداب و رسوم - آگاهی جامعه محلی - باز زنده سازی عناصر هویت ساز - معرفی ارزشهای تاریخی و فرهنگی - پذیرش آزادی ها و احترام به ارزشها - برپایی مراسمات مذهبی - امکانات آموزشی، تنوع اقوام و مذاهب، پویایی شبکه روابط متقابل	عوامل اجتماعی - فرهنگی	
طرح های مصوب گردشگری، تبلیغات و اطلاع رسانی، وجود مراکز تحقیق و توسعه، فناوری اطلاعات و ارتباطات، مدیریت یکپارچه شهری، امنیت، مشارکت شهروندان، وجود نیروهای متخصص، سیاست های کلان دولت، توزیع امکانات - خدمات رفاهی - برقراری عدالت اجتماعی - سیاست های تشویقی	عوامل مدیریت و برنامه ریزی	
شبکه حمل و نقل سواره - تاسیسات زیربنایی - فضاهای عمومی - نوسازی و بهسازی آثار فرهنگی و تاریخی - مبلمان شهری - انتقال عوامل ترافیک ز - دسترسی پیاده - تسهیلات ترافیکی - خیابان های سرزنده	عوامل کالبدی	

عوامل اقتصادی	رونق مشاغل محلی-افزایش درآمد ساکنان-وجود مراکز خرید-کارآفرینی-تامین منابع مالی-دفاتر و آژانسهای گردشگری-رقابت پذیری-رونق صنایع دستی
---------------	---

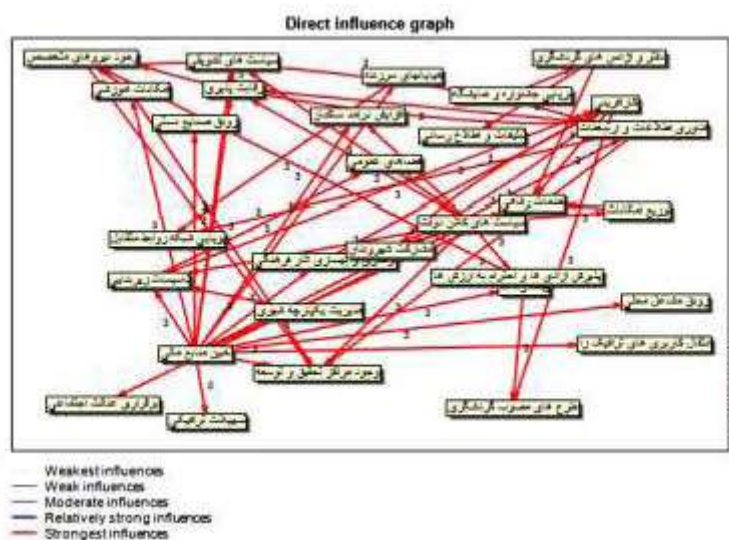
مآخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

- مشخصات کلی ماتریس متقاطع

در بیش از ۶۴ درصد بر یکدیگر تاثیر گذار بوده اند. از مجموع ۱۰۲۸ رابطه ممکن در این ماتریس، ۵۷۲ رابطه عدد صفر، ۴۵۹ رابطه عدد یک، ۳۶۰ رابطه عدد دو و ۲۰۹ رابطه عدد سه می باشد.

- تحلیل متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم بر همدیگر برای ارزیابی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل، از دو روش تأثیرات مستقیم و تأثیرات غیر مستقیم در نرم افزار MICMAC استفاده می شود که این نرم افزار دو نوع گراف و تحلیل را ارائه می دهد.

در این مرحله عوامل اولیه تاثیرگذار بر بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان، وارد ماتریس متقاطع شده تا سطح و مقدار تاثیرگذاری آن ها بر یکدیگر مشخص شود. اگر تعداد متغیرهای شناسایی شده N باشد یک ماتریس $N \times N$ تشکیل می شود. میزان این تاثیرگذاری از صفر تا ۳ می باشد. صفر بیانگر بدون تاثیر، یک بیانگر تاثیر ضعیف، دو بیانگر تاثیر متوسط و سه بیانگر تاثیر زیاد است. پس از مشخص شدن میزان تاثیر گذاری عوامل، ماتریس جهت استخراج پیشران های کلیدی وارد نرم افزار MICMAC شد. ابعاد ماتریس 40×40 بوده و درجه پر شدگی ماتریس نیز $64/25$ می باشد که نشان می دهد عوامل

شکل ۴- تأثیرات مستقیم متغیرها بر یکدیگر (تأثیرات بسیار قوی)

Figure 4. Direct effects of variables on each other (very strong effects)

پیشران‌های کلیدی استخراج و رتبه بندی کردند که برای کاهش حجم مقاله از ارائه جدول رتبه بندی ۴۰ عامل و پراکندگی متغیرها بر اساس روش غیر مستقیم صرف نظر می شود

-انتخاب عوامل کلیدی موثر بر روند آینده بازآفرینی بافت تاریخی شهر گرگان

- رتبه بندی متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر همدیگر به تفکیک تأثیرپذیری و تأثیرگذاری

در این مرحله پس از ارزیابی وضعیت سیستم به لحاظ پایداری و ناپایداری و تعیین تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرها، به رتبه بندی میزان این تأثیرات پرداخته می شود تا در نهایت

۴۰ عامل اولیه تاثیر گذار ۱۴ عامل به عنوان پیشران های کلیدی موثر بر روند آینده سیستم انتخاب شدند که همه این پیشران های کلیدی در هر دو روش تاثیرگذاری مستقیم و غیر مستقیم تکرار شده اند و عوامل مدیریت و برنامه ریزی با بیشترین پیشران کلیدی بالاترین تاثیر را بر روند آینده بازآفرینی بافت تاریخی شهر گرگان دارند. پیشران های کلیدی تاثیرگذار از میان ۴۰ عامل مورد بررسی در روش مستقیم و غیر مستقیم به شرح جدول ۲ هستند.

همان طور که قبلا اشاره شد، برای شناسایی عوامل اولیه موثر در بازآفرینی بافت تاریخی شهر گرگان، تکنیک پویا محیطی و دلفی به کار گرفته شد. با بررسی پرسش نامه های دریافتی از مدیران، در مجموع ۴۰ عامل در ۴ حوزه مختلف استخراج شدند. در ادامه به تحلیل کلی محیط سیستم پرداخته شد و میزان تاثیرگذاری مستقیم و غیر مستقیم این عوامل بر یکدیگر و بر روند آینده بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان مشخص شد و بررسی نحوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکندگی، حاکی از ناپایداری سیستم بود. در نهایت از مجموع

جدول ۲- پیشران های کلیدی موثر بر روند آینده بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان

Table 2. Key Drivers Effective on the Future of Future Creation of the Historical Context of Gorgan City

پیشران های کلیدی (مستقیم و غیر مستقیم)				
رتبه	متغیر (مستقیم)	تأثیرگذاری	متغیر (غیر مستقیم)	تأثیرگذاری
۱	تامین منابع مالی	۴۸۷	سیاست های کلان دولت	۴۷۹
۲	سیاست های کلان دولت	۴۵۹	تامین منابع مالی	۴۷۶
۳	طرح های مصوب گردشگری	۴۵۴	طرح های مصوب گردشگری	۴۴۶
۴	مشارکت شهروندان	۴۴۸	مشارکت شهروندان	۴۳۹
۵	مدیریت یکپارچه شهری	۴۱۵	مدیریت یکپارچه شهری	۴۲۸
۶	پذیرش آزادی ها و احترام به ارزشها	۳۸۷	پذیرش آزادی ها و احترام به ارزشها	۳۹۱
۷	نوسازی و بهسازی آثار فرهنگی و تاریخی	۳۷۰	نوسازی و بهسازی آثار فرهنگی و تاریخی	۳۶۹
۸	وجود مراکز خرید	۳۶۵	کارآفرینی	۳۵۶
۹	تاسیسات زیربنایی	۳۵۴	تنوع اقوام و مذاهب	۳۴۸
۱۰	تنوع اقوام و مذاهب	۳۵۴	فناوری اطلاعات و ارتباطات	۳۴۴
۱۱	فناوری اطلاعات و ارتباطات	۳۵۴	تاسیسات زیربنایی	۳۴۱
۱۲	کارآفرینی	۳۴۳	وجود مراکز خرید	۳۲۷
۱۳	شبهه حمل و نقل سواره	۳۱۵	سیاست های تشویقی	۳۱۳
۱۴	سیاست های تشویقی	۳۱۵	شبهه حمل و نقل سواره	۲۹۷

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

تجزیه و تحلیل و سناریونویسی

به منظور سناریوسازی با نرم افزار Scenario wizard لازم است ابتدا عوامل کلیدی مؤثر و وضعیت‌های مختلف تعریف شده برای آن‌ها در نرم افزار وارد شوند. با طراحی وضعیت‌ها و تهیه ماتریس متقاطع 42×42 ، همانند مرحله قبل پرسش‌نامه‌ای طراحی و در اختیار کارشناسان قرار گرفت. متخصصان با طرح این سؤال که «اگر هر یک از وضعیت‌های پیش روی عوامل کلیدی اتفاق بیفتند چه تأثیری بر وقوع یا عدم وقوع سایر وضعیت‌های پیش روی عوامل دیگر خواهد داشت؟» به تکمیل پرسش‌نامه بر اساس سه ویژگی توانمندساز، بی‌تأثیر و محدودیت ساز اقدام کردند و با درج ارقامی بین ۳- تا ۳+ میزان تأثیرگذاری هر کدام از وضعیت‌های پیش روی عوامل کلیدی را برآینده بازآفرینی بافت تاریخی شهر گرگان مشخص کردند. سپس با در نظر گرفتن میانگین ساده از آن‌ها، داده‌ها برای ورود به نرم افزار Scenario wizard آماده شدند. با جمع‌آوری داده‌ها از کارشناسان مربوطه، امکان استفاده از نرم افزار Scenario wizard فراهم گردید.

نرم افزار Scenario wizard به طور کلی ۳ دسته سناریو را برای محقق ارائه می‌دهد: سناریوهای با احتمال قوی، سناریوهای با احتمال ضعیف و سناریوهای با احتمال سازگاری و انطباق بالا. با توجه به وسعت ماتریس و ابعاد آن به اندازه 42×42 و بر اساس داده‌های پرسش‌نامه‌ای، نرم افزار سناریو ویزارد سناریوهای زیر را گزارش داد:

سناریوهای قوی: ۳ سناریو- سناریوهای باورکردنی یا سناریوهای با سازگاری بالا: ۲۰ سناریو- سناریوهای ضعیف:

۲۸۰

این سناریوها ترکیبی از چینش وضعیت‌های محتمل به خصوص وضعیت‌های ایستا و نامطلوب در سناریوهاست. به طور کلی ۲۸۰ وضعیت برای ۲۰ سناریو مشخص شده‌اند که ۶۰ مورد از این ۲۸۰ مورد در وضعیت مطلوب تعریف شده‌اند که $21/42$ درصد این سناریوها را تشکیل می‌دهند. ۱۱۵ مورد وضعیت ایستا (۴۱/۰۷) داشته‌اند و بقیه ۱۰۵ مورد (۳۷/۵ درصد) نیز وضعیت

نامطلوب داشته‌اند. در مجموع می‌توان گفت ضریب مطلوبیت سناریوهای واقعی ۲۱ درصد و ۷۹ درصد در وضعیت غیر مطلوب (ایستا و نامطلوب) قرار دارند که متأسفانه پیش‌بینی‌ها، برای بازآفرینی بافت تاریخی شهر گرگان، چشم‌انداز مطلوبی متصور نشده‌اند.

تحلیل کیفی منطق سناریوها در انطباق با نتایج

Scenario wizard

بر اساس روش استقرایی در جهت ایجاد منطق سناریوها بایستی هر ۱۴ عامل پیشران به دست آمده در شکل‌دهی سناریوها دخالت داده شوند. این عوامل را بایستی بتوان در دو بُعد یا دو گروه‌بندی به عنوان نگه‌دارنده‌های پیشران‌های مختلف گنجانند و خلاصه کرد. دویعدی که در اینجا می‌توانند این ۱۴ عامل را در برگیرند بعدهای اقتصادی و عوامل مدیریت و برنامه‌ریزی در سطوح مختلف بین‌المللی، ملی و محلی می‌باشند. این دو بعد متفاوت از ابعاد در نظر گرفته شده در ابتدای تحقیق (در تعریف عوامل کلیدی) است و تفاوت آن نیز در مقیاس عوامل است. در عوامل کلیدی تحقیق مقیاس عوامل در نظر گرفته شد، اما در این جا به ماهیت و پیامد عامل اولویت داده شده است. به این دسته‌بندی و تعریف این دو بُعد به خوبی می‌تواند تمام عوامل پیشران را در خود جای دهد. هر کدام از این ابعاد تعدادی از عوامل را پوشش می‌دهند. بعد یا محور اقتصادی، تامین منابع مالی، وجود مراکز خرید، کارآفرینی، تاسیسات زیربنایی، بعد مدیریت و برنامه‌ریزی نیز عوامل، سیاست‌های کلان دولت، طرح‌های مصوب گردشگری، مشارکت شهروندان، مدیریت یکپارچه شهری، پذیرش آزادی‌ها و احترام به ارزشها، نوسازی و بهسازی آثار فرهنگی و تاریخی، تنوع اقوام و مذاهب، فناوری اطلاعات و ارتباطات، شبکه حمل و نقل سواره، سیاست‌های تشویقی را شامل می‌شود.

جدول ۳- ویژگی سناریوهای ایستا یا باورکردنی

Table 3. Static or unbelievable scenic features

سناریوها	ویژگی سناریوها	وضعیت	گروه
سناریوهای دوم	مدیریت محافظه کارانه و ناتوان در رفع چالش‌های مربوط به بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان	دارای حالتی بینابین و ایستا	گروه دوم
سناریوهای سوم			
سناریوهای چهارم			
سناریوهای ششم			
سناریوهای یازدهم			
سناریوهای دوازدهم			
سناریوهای چهاردهم			
سناریوهای پانزدهم			
سناریوهای شانزدهم			

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان است. در جدول ۳، ویژگی این گروه از سناریوها نشان داده می‌شود.

نتیجه‌گیری

از تحلیل نتایج Scenario wizard، برای آینده بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان سه دسته سناریو، طلایی، ایستا یا باورکردنی و بحرانی به دست آمد که نظرات تمام کارشناسان حاکی از اتفاق نظر آن‌ها بر سناریوهای مبتنی بر وضعیت‌های کمی بهبود و ایستای عوامل مدیریتی و وضعیت نامطلوب عوامل اقتصادی است که سناریوی موردنظر، سناریوی باورکردنی می‌باشد. این دسته از سناریوها وضعیتی ایستا و ادامه روند فعلی را برای آینده بافت تاریخی شهر گرگان متصور هستند که این امر بیانگر روندی ضعیف و نامناسب برای بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان است.

بنابراین، در آینده کوتاه‌مدت (۱۴۰۴)، سناریوی کاهش تدریجی کیفیت بافت تاریخی شهر گرگان با بهبود کوتاه‌مدت عوامل مدیریتی و افت عوامل اقتصادی محتمل‌ترین سناریو می‌باشد اما در آینده بلندمدت، بهبود مقطعی عوامل مدیریتی و ناکارآمدی سیاست‌گذاری‌ها ممکن است، فرصت لازم را برای ارتقای عوامل

روایی سناریوها در این جا به معنای احتمال تحقق سناریوها در افق ۱۴۰۴ می‌باشد. بنا به نظرات کارشناسان دستیابی به سناریوی طلایی تا افق تحقیق (با توجه به عوامل کلیدی به‌دست‌آمده در سطوح بین‌المللی تا محلی)، چون با محدودیت‌ها و موانع زیادی همراه است تحقق آن به برنامه‌ریزی منسجم، تعهد و مشارکت تمامی ذی‌نفعان نیاز دارد و وقوع سناریوی فاجعه نیز در این فاصله زمانی بسیار بدبینانه به نظر می‌رسد و نظرات تمام کارشناسان حاکی از اتفاق نظر آن‌ها بر سناریوهای مبتنی بر وضعیت‌های کمی بهبود و ایستای عوامل مدیریتی و وضعیت نامطلوب عوامل اقتصادی است که سناریوی موردنظر، سناریوی باورکردنی که در قسمت قبلی ذکر شد، می‌باشد. این سناریو، با تغییرات شرایط یکی دوساله اخیر (بهبود شیوه مدیریت شهری) در این تحقیق با قابلیت تحقق بالا از نظر کارشناسان و هم نتایج کمی تحقیق می‌باشد.

بر اساس نتایج Scenario wizard، سناریوهای شماره (۲، ۳، ۴، ۶، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵ و ۱۶) به‌عنوان سناریوهای ایستا یا باورکردنی به‌دست‌آمده‌اند. این دسته از سناریوها وضعیتی ایستا و ادامه روند فعلی را برای آینده بافت تاریخی شهر گرگان متصور هستند. این امر بیانگر روندی ضعیف و نامناسب برای

Regeneration Implementations
Symposium, Lütfi Kırdar Exhibition
Centre, Istanbul.

7. Landry, Charles, 1348, Creative City, First Edition, Publications Office of Cultural Studies, p. 300. (In Persian)
8. Khazaei, Saeed and Hosseini Golkar, Mostafa, 1392, Research Papers on the Future of Peugeot, Publications, Research Center for Policy Studies, First Edition, Tehran. (In Persian)
9. Slaughter, R. (2014). Future: All That Matters, Z. Sardar. Hodder and Stoughton, London (2014). Futures, 65, 132-139.
10. Pedram, Abdul Rahim, 2014, Future Studies at a Glance, Organization for Research and Studies, Naja Vice-President for Knowledge Management Development, Tehran, Iran. (In Persian)
11. Khazaei, Saeed and Mahmoudzadeh, Amir, 2013, Foresight Methodology, Pars Zia Publishing, Second Edition, Isfahan. (In Persian)
12. Zali, Nader, 1392, Strategic Forecasting in Regional Planning and Development, Publisher: Strategic Studies Institute, First Edition. (In Persian)
13. Sokolov, A., & Chulok, A. (2016). Priorities for future innovation: Russian S&T Foresight 2151. Futures, 21, 12-52.
14. Magruk, A. (2015). Innovative classification of technology foresight methods. Technological and Economic Development of Economy, (4), 211-213.

اقتصادی فراهم نیاید و بردار این سناریو به سمت سناریوی فاجعه حرکت کند.

Reference

1. Petrolo, R., Loscri, V., & Mitton, N. (2017). Towards a smart city based on cloud of things, a survey on the smart city vision and paradigms. Transactions on Emerging Telecommunications Technologies, 22 (1). 1-12.
2. Tavakoli Nia, J., Mohammadi, P. 388. Physical-functional extension in the central tissue of the cities. Objectives and Strategic Principles for the Reconstruction, Renovation and Reconstruction of a Case Study: Central Textures of Zanjan City, Knowledge of Earth Knowledge, Year 1, No. 1, 45-35. (In Persian)
3. Self-advisor engineers. 1390. Improvement and modernization of old and old texture of Gorgan city, report level one, parent company of civil engineering and urban rehabilitation of Iran, Ministry of Railways and Roads. (In Persian)
4. Negarestan, F., Taymiory, M., Fireside, M.1389. Urban Development, First Edition, Publication of the Research Center for Building and Housing. (In Persian)
5. Roberts, Peter & Sykes, Hugh (2000) Urban Regeneration: Handbook. London: Sage Publications.
6. Turok, Ivan (2004) "Urban Regeneration: what can bedone and what should be avoided?". Paper presented to International Urban